

CAPUT QUARTUM.

DE QUARTO DECALOGI PRÆCEPTO.

Hoc præceptum continetur in Exod. xx, 12, his verbis : *Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

Etsi patris et matris nomine ii præcipue intelligantur ex quibus generati sumus, « in hoc tamen præcepto, inquit *S. Th.* 2 2, q. 122, art. 5, ad 2, intelligitur mandari » quidquid pertinet ad reddendum debitum cuicumque » personæ, sicut secundarium includitur in principali. » In præsentibus ergo capite dicemus de mutuis officiis 1° parentum et liberorum, 2° principum et populorum, 3° virorum et uxorum, 4° dominorum et famulorum, 5° magistrorum et discipulorum. De officiis pastorum et fidelium sufficienter diximus agendo de sacra hierarchia et alibi variis in locis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE MUTUIS PARENTUM ET LIBERORUM OFFICIIS.

Investigandum occurrit 1° quid parentes debeant liberis, et 2° quid liberi debeant parentibus.

§ I. — De obligationibus parentum erga liberos.

Nomine parentum intelliguntur omnes ascendentes in utraque linea, tum in consanguinitate, tum in affinitate, sicut per liberos intelligendi sunt omnes descendentes.

Certum est parentes id omne præstare teneri liberis, quæ unusquisque proximo suo debet, quia neminem habere possunt propinquiorem quam proprios filios, et vox

naturæ clamat hominem qui prolis suæ curam non haberet, feris ipsis deteriorem fore. Duplicis autem generis distinguitur cura parentum erga filios, una corporalis, et altera spiritualis.

De officiis parentum erga filios ad curam corporalem respicientibus.

1° Debent parentes, quantum moraliter possunt, omne corporale detrimentum a liberis suis sedulo avertere, alioquin feris deteriores se ostenderent. Caveant ergo ne fiant luci, claudi, gibbosi vel aliter deformes, ne cadant in ignem vel aquam, ne devorentur a bestiis etiam domesticis, ne sibi nimio ploratu, vel aliquo instrumento noceant, ne in eodem lecto dormientes suffocentur. Unde manifeste contra hoc præceptum peccant mulieres gravidæ quæ, gravida gerentes onera, immoderato labori vacantes, currentes, saltantes, intemperanter bibentes aut comedentes, periculo abortus sese exponunt; item patres qui uxores percutientes aliisve modis vexantes, abortire faciunt, etc.

2° Tenentur filii etiam illegitimis conferre alimenta, vestitum, habitationem et quidquid ad honestam sustentationem, juxta proprium statum, necessarium est; imo et post mortem, convenientes exsequias ac preces consuetas pro ipsis faciendas curare. *Ita omnes.* Hinc graviter peccant 1° qui prolem suam, sive legitimam, sive illegitimam, in xenodochio exponunt, nisi vel magna necessitas, vel conservatio honoris id exigat; et in ultimo casu, datur obligatio impensas a xenodochio faciendas compensandi juxta ea quæ in Tractatu *de Restitutione* dicimus; 2° qui diligentiam saltem mediocrem non adhibent ut acquirant bona ex quibus liberos convenienter sustentent, et futuro statui eorum provideant: *Non enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, II Cor. xii, 14; 3° qui artem statui congruentem aliudve genus decenter vivendi liberos non docent, nec docendos curant; 4° a fortiori qui pigritia, negligentia, potationibus, comessionibus, lusibus, imprudentibus negotiis rem familiarem dissipant, et familiam ad statum fortunæ conditione

sua inferiorem deducunt; 5° qui, absque legitima causa, convenientem negant dotem filiae pro ineundo matrimonio, vel pro ingressu in religionem, vel exhæredant aut exhæredare sibi proponunt filium, quia statum clericalem aut religiosum vult amplecti. Dicimus *absque legitima causa*; quia, ex art. Cod. 204, liberi nunquam habent actionem in patrem et matrem ut obtineant dotem, et fieri potest ut, ex jure naturali, parentes sufficientem habeant rationem denegandi dotem, v. g., puellæ quæ sine eorum consensu indigno vult nubere. Ut probabilius tamen docent Sanchez, Salmanticenses, S. Ligorius et alii, patrem (et, defectu patris, matrem) teneri jure naturali filiae ipso invito nuptæ etiam indigno alimenta præstare si egeat; item et filio qui, spreto ejus consensu, nuptias contraxit, et uxori ejus, et filiis.

Nunc parentes filios penitus exhæredare non possunt ob quamcumque rationem, quia lex aliquam portionem descendentibus et ascendentibus absolute reservat: de illa igitur in filii detrimentum disponere non possunt, nisi per fraudem in foro interno, sicut et in externo, reprobandam. Cod. civ., art. 913 et seq.

3° Mater prolem suam, sive legitimam, sive illegitimam, proprio lacte tenetur alere, nisi justam habeat excusationem, v. g., infirmitatem, debilitatem, nobilitatis splendorem, aut consuetudinem legitime introductam; ad hoc enim natura evidenter impellit, ut in Philosophia morali ostendimus. Hæc tamen obligatio non est sub gravi, juxta Busenbaum et S. Ligorium, modo proles bonæ committatur nutrici.

4° Si filius debita ad recte vivendum contraxerit, pater ea solvere debet, cum illum enutrire teneatur; cætera vero debita, alio titulo contracta, non debet, nisi ex benevolentia et quodam honore, quia ipsi imputari non possunt. Nec alimenta, vestitum aliaque ad honestam sustentationem necessaria debet filio qui per industriam sibi providere potest, vel qui tantæ est ingratiitudinis aut animi tam flagitiosi, ut a patre abjici mereatur. Ita Collet, Continuat. Tournely, t. vi. Alii

vero hunc casum excipere non videntur, ubi de alimentis et aliis ad sustentationem omnino necessariis agitur.

5° Perfecta inter omnes liberos servanda est æqualitas, et cavenda unius præ cæteris dilectio, ut pote fons et occasio jurgiorum, rixarum et multorum malorum; Israel diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres ejus quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderunt eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, Gen. xxxvii, 3: hoc exemplum præ oculis semper habeant parentes. Unde, quamvis leges permittant ut in distributione bonorum sortem unius sorte alterius meliorem faciant, expedit ut facultate a lege sibi concessa non utantur sine gravi ratione. Convenienter remunerent filium aut filiam quæ præ cæteris laboravit, rem familiarum auxit aut servavit, ipsis constanter adhæsit eosque pia sedulitate curavit: in hoc sane nihil vituperandum. Sed, hoc aliove casu simili excepto, accuratam respectu omnium servent proportionem, eandem dilectionem ac benevolentiam.

Pluries a nobis quæsitum est an filius ad militiam sorte designatus et a patre redemptus teneatur, in divisione paternæ hæreditatis, onus suæ redemptionis solus ferre. Respondemus eum non teneri, 1° si redemptus fuerit in patris vel familiæ utilitatem, vel contra propriam voluntatem, cum mallet tempus militiæ in persona explere quam impensas redemptionis solus sufferre; 2° si pater expresse declaret se intendere ut filius sic redemptus onus suæ redemptionis ferre non teneatur, et aliunde hæc donatio non excedat partem de qua pater disponere potest titulo gratuito; 3° si fratres et sorores æquivalentes, sub aliis respectibus, fecerint impensas a communitate solutas, vel libere consentiant ut redemptus æqualiter paternam dividat cum ipsis hæreditatem, quod ordinarie contingit. His casibus aliisve similibus exceptis, filius redemptus pretium suæ redemptionis hæreditati referre teneretur, juxta dispositionem art. 843 Codicis civi-

lis. Vide etiam art. 851 et 852 et in eos DD. *Gousset*.

6° Quamvis fratres eadem non teneantur obligatione erga fratres et sorores, qua tenentur parentes erga liberos, quia eadem non est dependentia, debent tamen, lege charitatis et pietatis, eis in necessitate extrema aut gravi succurrere, alimenta, vestitum, habitationem aliaque ad sustentationem necessaria præstare, etiam fratribus ex eodem patre sed ex diversa matre, vel ex eadem matre licet ex diverso patre ortis. Ita *Busenbaum*, *S. Ligorius* et alii plures.

De officiis parentum erga liberos ad curam spiritualem spectantibus.

1° Curare debent ut liberi pie christianeque instituantur, juxta hæc B. Pauli verba, I Tim. v, 8: *Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior*; et, Eph. vi, 4: *Et vos patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correptione Domini*. Ideo enim matrimonium ad dignitatem sacramenti evertum est, ut nata proles in Christo renascatur et ad vitam æternam præparetur: porro nisi tenella puerorum voluntas in bonum flectatur, ad malum proruet, et vitio semel assueta, ad virtutem inclinari vix deinceps poterit, ut ait Sapiens, Prov. xxii, 6: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea*. Debent ergo 1° curare ut quamprimum gratia baptismatis regenerentur; 2° eos vix loquentes præcipua christianæ doctrinæ capita docere, et corda eorum ad Deum omnium creatorem ac gubernatorem inclinare; 3° eos adhuc teneros matutinis ac serotinis orationibus, Ecclesiæ officiis, catechismis et concionibus assuefacere; 4° eosdem a fallacibus mundi illecebris, pompis et voluptatibus avertere; 5° eis præficere magistros doctrina et multo magis gravitate morum conspicuos: semper habeant in mente hæc Proverbiorum verba, xiii, 24: *Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui*

autem diligit illum, instanter erudit; 6° die noctuque invigilare ne quicumque verbis obscenis vel impiis, lectionibus minus castis aut religiosis, aut exemplis perversis filiis suis noceant.

2° Educationem conditioni suæ convenientem cunctis liberis suis dare debent, statum vitæ eis procurare, plenam eis relinquendo libertatem circa electionem. Unde procul dubio mortaliter peccant eos ad matrimonium vel ad religionem cogendo, aut, absque legitima causa ab alterutro avertendo, consensum obstinate denegando, etc.

§ II. — De obligationibus liberorum erga parentes.

Verba, *Honora patrem tuum et matrem tuam*, tria important, juxta omnes, scilicet amorem, reverentiam et obedientiam, ut expresse docet Catechismus concilii Trid. et ipsa recta ratio dictat; triplicem enim respectum habent parentes ad filios, ratione causæ, prææminentia et regiminis: filii ergo debent eos amare ut suæ existentia causam, revereri ut superiores, eisque tanquam rectoribus obedire, et insuper necessitatem patientibus subvenire.

1° Eos amare; si enim cunctos homines tanquam proximos amare ex præcepto divino, naturali et positivo tenemur, a fortiori amare debemus eos qui nos tanto amore prosequuntur, cum tantis doloribus ediderunt, tantis curis aluerunt. Etsi defectus habeant, quovis modo erga nos egerint, eis tamen debemus vitam et conservationem: ergo etiam in hoc casu eos sincero amore prosequi tenemur.

Hinc graviter peccant liberi 1° si parentibus signa odii exhibeant; 2° si nullos amoris sensus eis manifestent, aut raro et imperfecte id faciant; 3° si dure eos tractent; 4° si eos graviter contristent, ad iram provocent, sive ex causa gravi, sive ex causa levi, modo gravem molestiam inde proventuram prævideant, etc. Hæc enim omnia Scripturæ sacræ sunt adversa; Prov. xix, 26: *Qui*

affligit patrem et fugat matrem ignominiosus est et infelix. Eccli. III, 18 : Est maledictus a Deo qui exasperat matrem.

2° Eos venerari et honorare, ut clare exprimitur citatis verbis : *Honora patrem tuum*, etc., et his aliis, Eccli. III, 8 : *Qui timet Dominum honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt.* Hinc contra reverentiam parentibus debitam mortaliter peccat filius, 1° si eos etiam leviter, sed injuriose percutiat ; et, in nostra diœcesi, qui patrem aut matrem aliumve ex ascendentibus, aut socerum aut socrum injuriose percutit, incurrit ipso facto excommunicationem episcopo reservatam ; 2° si manum ad percutiendum deliberate attollat ; 3° si verbis contumeliosis vel talibus quibus sciat eos esse offendendos afficiat ; 4° si maledicta aut convicia in eos conjiciat, in illorum præsentia ; nam si in eorum absentia hæc faceret, peccaret quidem, quia talia dicta reverentiæ parentibus debita repugnant, ideoque specialem habent malitiam ; sed hæc malitia ad peccatum mortale non pertingit, nisi conjuncta sit cum magno contemptu, aut cum perversa intentione, v. g., ut parentes resciant et contristentur. *A fortiori*, si talia de parentibus mortuis dicant, non semper mortaliter peccant. Ita *S. Ligorius*, l. 3, n. 334, contra *Sporer* et alios dicentes filium maledicentem parentibus, sive præsentibus, sive absentibus, sive vivis, sive mortuis, semper mortaliter peccare ; 5° si eos subsannet, irrideat, torvis oculis aspiciat ; 6° si eos pauperes, despectos, male vestitos despiciat, erubescat, agnoscere nolit, ut incognitos et extraneos habeat : si tamen, ex justa causa, dissimulet tantum se eos cognoscere, nolit eos apud se habere, modo interius non contemnat, et de necessariis eis provideat, *Bonacina*, cum pluribus aliis, eum a peccato mortali excusat ; 7° si eos in foro externo etiam de vero crimine accuset ; omnes tamen excipiunt crimen hæreseos, proditionis aut conjurationis in principem, et dicunt filium in eo casu ne proprio quidem patri parcere posse, si malum aliter caveri nequeat, quia bonum publicum bono privato prævalere debet.

3° Eis obedire tenentur : constat tum ex Scriptura, Eph. VI, 1 : *Filii, obedite parentibus vestris in Domino : hoc enim justum est* ; Col. III, 20 : *Filii, obedite parentibus per omnia : hoc enim placitum est in Domino* ; tum ex SS. Patribus ; tum ex doctoribus, qui in hoc sunt unanimes ; tum ex ratione, quæ dictat eis obediendum esse qui habent jus imperandi : porro parentes habent jus imperandi in his quæ ad regimen et informationem familiæ spectant ; in iisdem ergo filii obedire tenentur.

Hinc mortaliter peccant 1° qui in re gravi ad curam domesticam vel mores aut animæ salutem pertinente obedire nolunt ; 2° qui, contra patris prohibitionem, improborum societatem, popinas, aleæ lusus, choreas et similia frequentant vel exercent ; 3° qui, neglecto eorum mandato, operam dare nolunt litteris aut artibus statui suo congruentibus, sicque tempus frustra absumunt, et expensas pro ipsis factas inutiles reddunt ; 4° qui, eis inconsultis, nubunt aut indignas seu inconvenientes nuptias facere volunt, et convenientes a parentibus oblatas sine justa causa recusant ; 5° item filia quæ contra parentum voluntatem domo egreditur, noctu cum viris loquitur, saltationes frequentat, familiaritates cum juvene servat, aliisque periculis se exponit, etc.

Non tamen parentibus obedire tenentur filii 1° in iis quæ sunt contra Dei vel Ecclesiæ præcepta aut contra Evangelii consilia, quia *obedire oportet Deo magis quam hominibus* ; 2° in electione status, si eorum voluntas divinæ vocationi sit opposita ; 3° in iis quæ ad bonum regimen familiæ non pertinent, v. g., si parentes exigent ut filius talem duceret uxorem a qua abhorret, ut filia tali nuberet quem diligere non potest, etc. Hinc 1° qui, omnibus perpensis, merito judicant se divinitus vocatos esse ad vitam religiosam vel ad statum clericalem, consensum parentum humiliter petere et patienter expectare debent : si vero illum obtinere non possint, adepta sua majoritate, eligere poterunt statum ad quem destinantur ; 2° qui reverenter petierunt consensum parentum ad ineundum congruens matrimonium, et injuste fuerunt

repulsi, ad reverentiales summationes lege permissas licite poterunt recurrere: raro tamen sapiens confessarius hujusmodi viam approbat, et multo minus consulit, propter mala inde frequentius secutura; 3° filii et filiae etiam minores, qui ab irreligiosis parentibus ad malum inducuntur, a fide et virtutibus christianis avertuntur, domum paternam licite fugere possunt, si quaedam inveniant media fidem et etiam innocentiam in tuto collocandi.

Cæterum mala agendi ratio parentum eorumque vitia aut crimina non liberant filios ab obligatione eos amandi, venerandi et obedientiam in iis quæ imperare possunt eis præstandi.

4° Parentibus necessitatem tum spiritualem tum corporalem patientibus liberi succurrere tenentur, juxta hæc Eccli. vii, 29, verba: *Honora patrem tuum, et gemitus matris tue ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, et retribue illis quomodo et illi tibi.* Unde in Codice civili, art. 203, legitur: « Les enfants » doivent des aliments à leurs père et mère et autres ascendants qui sont dans le besoin, etc. »

Hinc in ordine spirituali graviter peccant liberi qui, advertentes suos parentes in multis Deum offendere, sacramenta negligere, nullam salutis æternæ curam habere, eos modeste, amice ac reverenter non admonent, non curant ut in periculo mortis constituti sacramenta Ecclesiæ tempore opportuno recipiant, de veritatibus æternis eis non loquantur, nec permittunt ut alii hoc munus christianum impleant, eos a condendo pio et rationabili testamento avertunt, vel ultimas eorum voluntates postponunt, aut negligunt, aut ex parte tantum implent, etc.

Similiter in ordine corporali mortaliter etiam peccant, 1° si parentibus graviter egenis alimenta et vestitum denegent, cogentes eos ad mendicandum aut ad exercendum artem statui suo indecoram; 2° si eos ægrotautes, infirmos, afflictos, aut senio confectos non visitent, eis non compatiantur, opem non ferant; si eosdem captivos, in carcere detentos, injuste vexatos liberare,

tueri, defendere pro posse suo non quærant; 3° si pro eis defunctis non curent fieri exsequias secundum illorum conditionem et facultates. Hæc ad filios illegitimos sicut legitimos spectant, quia vere sunt filii, et quod dicitur de patre et matre, de aliis ascendentibus intelligi debet.

Colliges, ex dictis, 1° quemcumque actum charitati, justitiæ aut aliæ virtuti omnibus communi oppositum, duplicem habere malitiam si erga parentes exerceatur, quia præter virtutem cui directe adversatur, lædit pietatem; 2° fratribus, sororibus, nepotibus aliisque consanguineis et affinibus constitutis, non tantum in extrema aut gravi necessitate, in qua cunctis hominibus auxilium præbendum esset ex charitate, sed etiam in necessitate ordinaria succurrendum esse, idque habita ratione indigentia et facultatum et ex judicio viri prudentis; 3° iisdem obligationibus teneri, proportionem servata, tutores erga pupillos et pupillos erga tutores, quibus tenentur parentes erga liberos et liberi erga parentes.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OBLIGATIONIBUS PRINCIPUM ET SUBDITORUM.

De Obligationibus principum.

Principes tenentur bonum exemplum subditis suis præbere, scandala compescere, eos ab hoste et ab injustis vexationibus defendere.

1° *Bonum exemplum eis præbere*: experientia namque constat subditos tendere ad imitandum Regis exemplum in iis præsertim quæ cupiditatibus favent, unde prodiit axioma ubique notum: *Regis ad exemplar totus componitur orbis.* Meminerint principes se mortales esse sicut minimum ex subditis, supremo regum et populorum Judici rationem esse reddituros; et quid proderit eis si mundum universum lucrati fuerint, animæ vero suæ detrimentum fecerint?